

80-LECIE PROFESORA ANTONIEGO PODRAZY

Urodził się 15 października 1920 roku w Rzeszowie, ale dzieciństwo spędził we wschodnio-galicyskiej wsi Słobodka Koszyłowiecka, w ówczesnym powiecie zaleszczyckim. Ojciec pochodził z chłopskiej rodziny z okolic Pilzna, konkretnie ze wsi Łęki Górne, matka wywodziła się z tzw. szlachty zagrodowej, mającej ekonomiczny status bardzo zbliżony, czy nawet identyczny z chłopskim, ale odmienny status kulturowy. Uczęszczał do gimnazjum w Żółkwi k. Lwowa i tam też zdał maturę w roku 1938. W tymże roku rozpoczął studia w zakresie historii i historii sztuki na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie; kontynuował je w latach 1939/1940 i 1940/1941 na tymże uniwersytecie, przemianowanym jednak po zajęciu Lwowa przez Armię Radziecką na Uniwersytet im. Iwana Franki. Po zajęciu Lwowa przez Niemców studiował na działającym tu tajnym uniwersytecie. I właśnie wtedy wchodzi w kontakt z dwoma luminarzami polskich nauk humanistycznych, prof. Stefanem Inglotem, wybitnym znawcą dziejów polskiej wsi i prof. Romanem Grodeckim, znakomitym mediewistą. Już po wojnie kontakty te jeszcze bardziej się zacieśniły i zaowocowały asystenturą mgra Podrazy, najpierw – w latach 1946–1951 u prof. Ingłota, potem – w latach 1951–1954 – u prof. Grodeckiego. Było to już w Krakowie, gdzie wszyscy osiedli, na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Wracając do czasów lwowskiego tajnego uniwersytetu: na prowadzonych w jego ramach zajęciach zetknął się też z takimi wybitnymi uczonymi – historykami, jak prof. Jerzy Manteufel, specjalista od antyku, prof. Karol Małczyński – znakomity mediewista czy prof. Czesław Nauke – znawca dziejów XVI–XVIII wieku. Opiekę nad studiami historycznymi w tej tajnej uczelni sprawował prof. Franciszek Bujak.

Po ponownym zajęciu Lwowa przez ZSRR w roku 1944 Antoni Podraza kontynuuje studia (rok akademicki 1944/1945) na otwartym przez nowe władze lwowskim (radzieckim) uniwersytecie, a po przesiedleniu się

latem 1945 roku do Krakowa kończy je egzaminem magisterskim na Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 1946. W tym samym roku przyjmuje zaproponowane mu stanowisko asystenta przy Katedrze Historii Rolnictwa na Wydziale Rolnym Uniwersytetu (kilka lat potem Wydział ten stanie się fundamentem samodzielnej Wyższej Szkoły Rolniczej) i pracuje w tym charakterze do 1951 roku, do czasu likwidacji Katedry, gdy zostaje przeniesiony na Wydział Historyczno-Filozoficzny tej samej uczelni, do Katedry Historii Polski Feudalnej, kierowanej wówczas przez prof. Romana Grodeckiego.

W 1954 roku powierzono mu zadanie zorganizowania, a potem kierowania Katedrą Historii Narodów ZSRR (dziś: Zakład Historii Narodów Europy Wschodniej). Otrzymuje jednocześnie stanowisko zastępcy profesora; w pięć lat potem doktoryzuje się (1958), następnie habilituje (1961). W roku 1975 uzyskuje tytuł profesora.

W 1969 roku następuje na Uniwersytecie reorganizacja katedr historii: powołany zostaje do życia Instytut Historii, w ramach którego zaczynają działać specjalistyczne zakłady. Prof. Podraza zostaje kierownikiem jednego z nich: Zakładu Historii Polski Nowożytnej; w latach 1969–1972 pełni jednocześnie funkcję wicedyrektora całego Instytutu, potem zaś – w latach 1972–1978, a następnie w latach 1981–1987 – funkcję jego dyrektora. W roku 1991 przechodzi na emeryturę, ale nadal – i do dziś – prowadzi zajęcia ze studentami.

Przez cały ten czas bierze aktywny udział w pozauniwersyteckim życiu naukowym – i środowiska krakowskiego i całego kraju. Jest m. in. członkiem Komisji Historycznej Oddziału Krakowskiego Polskiej Akademii Nauk i przewodniczącym Komisji Wschodnioeuropejskiej Polskiej Akademii Umiejętności. Był członkiem zespołów redakcyjnych kilku naukowych czasopism historycznych („Historyka”, „Studia Historyczne”), działał w Polskim Towarzystwie Historycznym; w tym ostatnim był przez kilka kadencji członkiem jego Zarządu Krakowskiego, a także Zarządu Głównego. Kierował też Komisją Polsko-Ukraińską przy Komitecie Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk i był członkiem rad naukowych wielu instytucji naukowych, działających na niwie historii, jak Instytut Historii PAN, Zakład Historii Ruchu Ludowego i in. Odbył też szereg naukowych podróży zagranicznych (kilkanaście krajów, najczęściej – Niemcy, w tym i b. NRD i b. RFN).

Już w czasie studiów uniwersyteckich związał się mocno z ruchem ludowym. Wpłynęła na to i biografia osobista (ciągle żywe związki ze wsią rodzinną ojca i jej okolicami) i impulsy, jakie płynęły z kontaktów z wybitnymi uczonymi – ludowcami, profersorami Franciszkiem Bujakiem i Ste-

fanem Inglotem. Już jesienią 1945 roku działał aktywnie w Polskim Stronnictwie Ludowym Stanisława Mikołajczyka, a w roku następnym został wybrany sekretarzem jego Zarządu Grodzkiego w Krakowie, jednego z najsilniejszych ogniw Stronnictwa w Małopolsce. Funkcję tę pełnił do roku 1947. W tymże roku 1947 kandydował, bez powodzenia, z listy opozycyjnego PSL w sławnych, sfalszowanych przez komunistyczne władze wyborach do Sejmu. Za tę działalność spotkały go różne szykany, m. in. kilka razy był aresztowany. Mimo to aktywności w ruchu ludowym nie zaprzestał: choć ruch ten zmienił dość gruntownie swoje oblicze, choć stracił samodzielność polityczną, pozostał przecież ruchem chłopskim, odwoływał się do niektórych przynajmniej, bliskich profesorowi tradycji, kontynuował je i w jakiś sposób rozwijał... W Zjednoczonym Stronnictwie Ludowym – bo taką, po przekształceniach politycznych, nazwę przyjęło teraz chłopskie ugrupowanie – działa jako zwykły członek, od jego początków, tzn. od roku 1949. W dziesięcioleciu następnym jest już stale wybierany do jego władz wojewódzkich, a w grudniu 1980 roku zostaje członkiem najwyższej władzy Stronnictwa – Naczelnego Komitetu Wykonawczego, zaś w maju roku następnego – ścisłego krajowego gremium kierowniczego ZSL – Prezydium NKW. W Stronnictwie – pod wpływem „rewolucji solidarnościowej” – toczą się wówczas burzliwe dyskusje ideowe i polityczne; po raz pierwszy od 1947 roku przypomina się w całej rozciągłości, a także otwarcie eksponuje jako ideowych antenatów Wincen-tego Witosa, Stanisława Mikołajczyka i wielu innych, wcześniej „wymazanych” z historii ruchu ludowego jego przywódców, aktualizuje się ich myśl, od nowa nawiązuje się do tradycji „Wici” i agraryzmu jako ideowej podstawy ruchu chłopskiego. Trwają zmagania o ideowe, polityczne i kadrowe usamodzielnienie się, wyrwanie się spod „kierowniczej roli” czyli kurateli rzekomej „przewodniczki narodu” czyli PZPR, próbuje się izolować licznych serwilistów i konformistów, których w Stronnictwie nie brakowało i którzy – w imię obrony własnej pozycji i interesów – stworzyli silny nurt konserwatywny. Prof. Podraza był jedną z mocniejszych postaci nurtu odnowicielskiego w ZSL...

Dyskusje, przerwane w grudniu 1981 roku po ogłoszeniu stanu wojennego ale podskórnie się nadal toczące, z nową siłą wybuchły w roku 1989, doprowadzając do gruntownych zmian i politycznych i kadrowych w polskim ruchu ludowym. Prof. Podraza odgrywa w tym procesie rolę niebagatelną, podobnie jak i w późniejszym jednoczeniu różnych grup i orientacji ideowych, w rezultacie czego powstało Polskie Stronnictwo Ludowe, nawiązujące wprost do tradycji PSL Mikołajczykowskiego. W 1990 roku zostaje wybrany na wiceprzewodniczącą jego Rady Na-

czelnej, jednocześnie zostaje prezesem, a kilka miesięcy potem prezesem honorowym Zarządu Wojewódzkiego PSL w Krakowie. Od momentu reaktywowania związanego ideowo z PSL-em Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych, społecznego ruchu na rzecz edukacji i kultury, jest wybitnym działaczem tej organizacji w skali kraju; od 16 lat jest też nieprzerwanie wybierany na prezesa jego Oddziału, niegdyś zwanego Krakowskim, obecnie – Małopolskim. Funkcję tę pełni do dziś.

Główne kierunki działalności naukowej Profesora to: dzieje wsi polskiej i rolnictwa, zwłaszcza w XVI i XVII stuleciu, historia ruchu ludowego, historia narodów Europy Wschodniej (Rosja, Ukraina i in.) oraz problematyka regionów historycznych, kryteriów ich wyznaczania i ich roli w rozwoju gospodarczym i kulturalnym.

Z natury rzeczy dorobek Profesora w tej ostatniej dziedzinie interesuje nas tu najbardziej. Zagadnieniem tym zajmował się z punktu widzenia regionu emocjonalnie mu i geograficznie najbliższego, czyli Małopolski i poświęcił mu szereg prac. Badania na tym polu rozpoczął już w latach czterdziestych wspólnie z prof. Heleną Madurowicz. Kontynuował je w ramach zespołu, zorganizowanego w 1951 roku przez prof. Celinę Bobińską, a zajmującego się badaniami problematyki gospodarczej. W jego ramach zajął się Prof. Podraza sprawą zróżnicowania gospodarczego Małopolski, wynikającego przede wszystkim z jej różnorodności geograficznej. Wspólnie z wymienioną wyżej prof. Madurowicz rozpoczęły szczegółowe badania nad charakterem różnic ekonomicznych i ich uwarunkowań: okazało się, że są to uwarunkowania nie tylko geograficzne, ale także demograficzne i społeczne. Efektem ich pracy stała się obszerna monografia problemu, wysoko oceniona przez historyczne środowisko naukowe. Np. prof. Witold Kula rozważając zjawiska przestrzenne – zwłaszcza geograficzne – w teorii ekonomii, szczególnie zaś zasięg powiązań ekonomicznych, stwierdza w swym znakomitym dziele pt. *Problemy i metody historii gospodarczej: „W nauce polskiej pionierski charakter ma monografia H. Madurowicz i A. Podrazy – Regiony gospodarcze Małopolski zachodniej w drugiej połowie XVIII w., Wrocław 1958”*.

Problematyce regionalnej, a konkretnie mówiąc: właśnie Małopolsce przede wszystkim, poświęcił też prof. Podraza cały szereg prac, rozpraw i artykułów także w latach następnych. Najważniejsze z nich to: *Rola gospodarcza Małopolski w okresie od XVI do XVIII wieku* (Kraków 1970), *Początki rządów austriackich w Krakowskim, 1772–1795* (Kraków, 1967), *L'agriculture dans le Carpates Polonaise aux XVIII–XX* (Cracovie, 1981) oraz *Bauernbargungen in den Karpaten von 16 bis zum 18 Jhr.* (Budapest 1972). W roku 1972 wydrukował w „Studiach Historycznych”

(1972, zeszyt 2) pracę, w której uzasadnił potrzebę oraz zaproponował koncepcję badania i opisanie dziejów Małopolski (*O potrzebie opracowania dziejów Małopolski. Uwagi dyskusyjne*), a w rok potem pracę pt. *Rozważań o Małopolsce jako regionie historycznym ciąg dalszy* („Studia Historyczne”, 1973, z. 1). Wywołał pewien odzew w środowisku, nie na tyle jednak duży, by podjęto jego ideę, więc do dnia dzisiejszego Małopolska opracowania swych dziejów ciągle nie ma. Do prezentowanych wówczas koncepcji powrócił w ćwierć wieku potem, w artykule publikowanym w pierwszym tomie naszego rocznika (*Małopolska jako region historyczny. Rozważania na tle zainteresowań historią regionalną*, „Małopolska”, t. I, s. 11 i n.). Regionalizm historyczny zainteresował go też jako zjawisko uniwersalne, czego świadectwem choćby praca: *Wielkie regiony historyczne w Europie. Pojęcia i przydatność badawcza*, opublikowana w streszczeniu w „Sprawozdaniach z posiedzeń Komisji Naukowych PAN, Oddział w Krakowie”, t. XXIII/2. Zainspirowała ona kilku badaczy i zapoczątkowała serię publikacji, poświęconych wielkim regionom historycznym. Świadectwem tego typu zainteresowań badawczych Profesora są też takie jego prace, jak: *Europa Środkowa, zakres przestrzenny i historia regionu*, 1993; *Mitteleuropa – eine historische Region?*, 1993; *Wielkie regiony historyczne Europy a granice państwowe*, 1996; *Jedna i podzielona Europa w początkach czasów nowożytnych*, 2000.

Problem regionalizacji historycznej to ważny, może nawet najważniejszy, ale oczywiście nie jedyny zakres zainteresowań naukowych wybitnego historyka. Spośród innych, które darzy swą uwagą przez całe swe naukowe życie, wymienić trzeba jeszcze przynajmniej trzy: dzieje książki rolniczej, dzieje ruchu ludowego w Polsce oraz dzieje Ukrainy i Rosji. Każdemu z tych problemów poświęcił Profesor po kilka ze swych prac.

80. rocznicę urodzin Profesora, postaci znanej w Krakowie i Lubianie – jest człowiekiem bardzo bezpośrednim, a poza wszystkim świetnym gawędziarzem – uczczono dwoma uroczystymi spotkaniami w gronie przyjaciół i dawnych oraz obecnych współpracowników i uczniów. Pierwsze zorganizowało macierzyste ugrupowanie polityczne Profesora – Polskie Stronnictwo Ludowe, konkretnie – jego Zarząd Wojewódzki w Krakowie, ale wzięło w nim udział, obok polityków i działaczy (m.in. poseł Wiesław Boda), także szereg krakowskich luminarzy nauki, nie tylko historii, m.in. prof. Stanisław Grodziski, Stanisław Płaza i Kazimierz Przyboś z UJ, prof. Rudolf Michałek i kilku innych naukowców z Akademii Rolniczej, prof. Stanisław Palka z Akademii Pedagogicznej, z kręgów pozakrakowskich – znany historyk warszawski, także działacz ruchu ludowego, prof. Aleksander Łuczak. W połowie listopada, a więc dwa tygodnie potem,

Jubileusz Profesora uczcili działacze Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych na specjalnie zaaranżowanym spotkaniu w Kirach k. Zakopanego z udziałem m. in. przyjaciela Profesora, wybitnego znawcy antyku, prof. Aleksandra Krawczuka. Najważniejszy moment jubileuszowy jednak dopiero nastąpi, najprawdopodobniej w pierwszych tygodniach 2001 roku. Będzie to uroczyste spotkanie w macierzystej uczelni Profesora, Uniwersytecie Jagiellońskim, podczas którego zostanie Mu wręczona Księga Honorowa, przygotowana przez przyjaciół i uczniów Profesora. O ile nam wiadomo, zawrze ok. 40 poświęconych Mu prac i rozpraw naukowych. Wśród autorów m. in. prof. prof. Buszko, Grodziski, Gierowski, Krawczuk, Madarowicz, Śliwa, Zgórnik i wielu innych. Mamy nadzieję, że znajdą się wśród nich także prace na tematy interesujące nas, regionalistów. Księgę redagują prof. dr hab. Danuta Czerna i dr Krzysztof Ślusarek.

Prof. Podraza jest członkiem Rady Programowej „Małopolski” i jej Autorem, co sobie ogromnie cenimy.

Ad multos Annos, Profesorze!